ఊహా చిత్రం!

రంగనాయకమ్మ

అది 'విముక్త ప్రాంతం! 'కమ్యూనిస్టు నూతన సమాజ' నిర్మాణం ప్రారంభమైంది కార్మికులు – ఆడా మగా, పిల్లా పెద్దా, అడుగడుగునా శ్రమ శిక్షణతో ప్రవర్తించడం నేర్చుకుంటున్నారు.

★ మన సమాజాన్ని మనం నిర్మించుకుందాం!

★ వాళ్ళ సమాజాన్ని, వదిలివేద్దాం!

★ సమాజం, నీదీ నాదీ మనదీ!

★ భూమి ఎవరిదీ కాదు! మనది కూడా కాదు!

★ భూమి 'ప్రకృతి'లోది. దాన్ని ఉపయోగించుకుందాం!

★ మనం సేవకులం కావద్దు!
యజమానులమూ కావద్దు!

★ శ్రమే, ఆత్మ పోషణ! ఆత్మ రక్షణ! ఆత్మ గౌరవం!

అటువంటి నినాదాలు పని స్థలాల లోనూ, శ్రామికుల ఇళ్ళల్లోనూ, వీధుల్లోనూ, విస్తరించి వున్నాయి.

ఆ ప్రాంత కార్మిక సంఘం, ' పెట్టుబడిదారీ కుటుంబాల స్త్రీ పురుషులందరూ శ్రమ లోకి రావాల'ని డిమాండ్ చేస్తూ, ఒక 'ప్రకటన' జారీ చేసింది, ఈ విధంగా:

"వేల తరాల నించీ శ్రామిక జనాల జీవిత కాలాన్నంతా శ్రమ కాలంగా మార్చివేసి, మీ జీవిత కాలాన్నంతా విశ్రాంతి కాలంగా చేసుకున్నారు. మీ ప్రకారం – కొందరికి ఎప్పుడూ శ్రమా, కొందరికి ఎప్పుడూ విశ్రాంతీ! కానీ, మా ప్రకారం – అందరికీ శ్రమా, అందరికీ విశ్రాంతీ! మీ యుగ యుగాల విశ్రాంతులు ఇక కట్టిపెట్టండి! మీకై మీరే కదిలి 'శ్రమ' లోకి రండి!

శ్రమ చెయ్యని మనిషికి 'శ్రమ'తో నిర్మితమైన 'మానవ సమాజం'లో నిలబడే అర్హతా, హక్కూ, ఉండవు. 'శ్రమ'కి వ్యతిరేకులైన వాళ్ళంతా, ఈ సమాజం నించి శ్రమ స్పర్శ లేని నిర్జన ప్రాంతాలకు వెళ్ళి పోవచ్చు.

ఈ 'ప్రకృతి' అంతా మా స్వంతం కాదు. మా శ్రమతో సంబంధం లేని కొండల్లోకో, కోనల్లోకో, సముద్రాల్లోకో, ఆకాశంలోకో, ఎక్కడికైనా సరే మీరు వెళ్ళిపోవచ్చు. మాకు అభ్యంతరం లేదు. మా అభ్యంతర మంతా, శ్రమ చెయ్యని సోమరి మందని పోషించ డానికే! ఆ పని తర తరాలుగా చేశాం. కానీ, ఈ నాడు కళ్ళు తెరిచాం! శ్రమ చెయ్యని మానవుల్ని మా సమాజం ఒక్కరోజు కూడా సహించదు. ఒక్కరోజు కూడా భరించదు. ఆలోచించుకోండి! త్వరగా నిర్ణయించు కోండి!"

అదీ ప్రకటన!

సోమరిబృందాల్లో కదలికబైల్దేరింది. ఆలోచించడానికి బద్ధకించని వాళ్ళు, 'శ్రమ'కే సుముఖులయ్యారు. ముఖ్యంగా ఆ కుటుంబాల స్త్రీలూ పిల్లలూ ఇంకో దారి లేదని సరిగానే గ్రహించు కున్నారు.

ఆలోచించడానికి కూడా బద్ధకించిన బూర్జువా పురుషులు, నూతన సమాజాన్ని తిరస్కరించి అడవుల్లోకి బయల్దేరారు. కొన్నాళ్ళ పాటు వాళ్ళకి భోజనాలూ, ఉతికిన బట్టలూ, భార్యా బిడ్డలే చేరవేశారు. అదంతా కార్మికులకు తెలిసినా వూరుకున్నారు.

కార్మిక సంఘం, 'మార్క్స్ – కాపిటల్'ని బోధించే కార్యక్రమం. పెద్ద ఎత్తున ప్రారంభించింది. పనుల్లో వున్నప్పుడు తప్ప మిగిలిన కాలం అంతా, కొన్నిసార్లు పని సమయాల్లో కూడా, ఆడా మగా, పిల్లా జెల్లా అందరూ, 'కాపిటల్ పాఠాల' గురించి తప్ప రెండో మాట మాట్లాడడం లేదు.

'డబ్బు కూడా ఒక వస్తువే'.

'డబ్బు అంటే విలువ. విలువ అంటే శ్రమ. అంటే, డబ్బు అంటే శ్రమ'.

'సరుకుకి బదులుగా వచ్చే డబ్బు సరుకు కోసం ఖర్చయిన శ్రమే.'

'శ్రమ సాధనాలు, అదనపు విలువని ఇవ్వవు.
శ్రమ శక్తే, అదనపు విలువని ఇస్తుంది.'

'కౌళ్ళూ, వడ్డీలూ, లాభాలూ – అదనపు విలువే.'

' పెట్టుబడిదారీ వర్గాన్ని పోషిస్తున్నది కార్మిక వర్గమే.'

'భూమి – ప్రకృతి లోది. అది మనుషుల ఆస్తి కాదు.

'మనుషులందరూ సమానులు. వారు – సేవకులూ కారు, యజమానులూ కారు.'

'శ్రమ సంబంధాల్లో వుండే బానిసత్వమే, అన్ని రకాల బానిసత్వాలకూ మూలం.'

ఆ విషయాల మీద పని స్థలాల్లో, ఇళ్ళల్లో, వీధుల్లో, ఎక్కడ బడితే అక్కడ చర్చలు జరుగుతున్నాయి.

అడవుల్లో కూర్చుని పూట పూటా భోజనాలు అందుకుంటూ, తత్వశాస్త్రాలు వల్లె వేసుకుంటోన్న వాళ్ళకి, ఒక రోజున వాళ్ళ పిల్లలే చెప్పేశారు – "రేపటి నించీ ఇక మీకు ఉచితంగా భోజనాలు తెచ్చేది లేదు. ఈమాట చెప్పడానికే ఇవ్వాళ కూడా వచ్చాం" అని ప్రకటించారు.

తండ్రులు నిర్ఘాంత పోతోంటే, మిగిలింది కూడా పూర్తి చేశారు పిల్లలు. – "సమాజం అంటే అనేకానేక శ్రమ శక్తుల మయం. శ్రమ లేని మానవ జీవితం జంతు ప్రాయం. మార్క్స్ రాసిన కాపిటల్ చదువుతున్నాం కాబట్టి ఇప్పుడు మాకు ఎంతో తెలుస్తోంది. సమాజం ఒక్క పూట సజీవంగా వుండాలన్నా అనేక శ్రమలు జరగాలి.

వ్యవసాయం జరగాలి. పరిశ్రమలు జరగాలి. రవాణా జరగాలి. ఎన్నెన్నో ఉత్పాదక అనుత్పాదక శ్రమలు జరగాలి.

'ఎవరి కోసం వాళ్ళే శ్రమ చేసుకోవాలి' అనేది ఎంత సరైన, న్యాయమైన సూత్రమో! ఇన్నాళ్ళూ మన కుటుంబాలన్నీ తప్పు దారి లోనే వున్నాయి. మమ్మల్ని పోషించిందీ, చదివించిందీ అంతా మీరే అనుకున్నాం. కానీ కార్మికుల శ్రమ తోనే మేము తిండి తిన్నామనీ, ఇంత వాళ్ళం అయ్యామనీ, 'కాపిటల్' చదివితే అర్థమైంది. ఇప్పటికైనా తప్పు దిద్దుకోలేరా మీరు? సరే, ఇక రేపటి నించీ రాము. మీ తప్పుకి మేము వంతపాడం" అని చెప్పేసి వాళ్ళు వెళ్ళి పోయారు.

అప్పటి నించీ అడవిలో తత్వశాస్త్ర చర్చలు మరీ ఎక్కువయ్యాయి.

అందులో సోమయ్య మొదటి నించీ, "ఊళ్ళోకా, అడవి.లోకా?" అనే సందిగ్ధంలో వున్న వాడే. "చెప్పాలంటే, కమ్యూనిస్టులు చాలా మంచి వాళ్ళు కాబట్టే మన దారిన మనల్ని వదిలేశారు. అదే మనం అయితే, ఈ పాటికి వాళ్ళని వేటాడి ఉరులు తీయించే వాళ్ళం" అని అతను మొదటి నించీ కమ్యూనిస్టుల్ని మెచ్చుకుంటూనే వున్నాడు. "ఊళ్ళోకి పోవడమే మంచిది. ఎన్నాళ్ళు ఇలా అడవుల్లో పడి వుంటాం?" అని మిగతా వాళ్ళని సతాయిస్తూనే వున్నాడు. ఎప్పటి కప్పుడు పిల్లల ద్వారా కార్మికులు చేస్తోన్న మార్పుల గురించి విని ఆశ్చర్య పోతూనే వున్నాడు.

కానీ, సోమయ్యతో పాటే వున్న రామయ్య, తన ఆశలన్నీ, 'నూతన సమాజం కుప్పకూలడం' మీదే పెట్టుకున్నాడు. అది కుప్పకూలగానే లేచి ఊళ్ళోకి బైల్దేరాలని పూట పూటా ఎదురు చూస్తున్నాడు. "వాళ్ళ మొహం! వాళ్ళదీ ఒక పరిపాలనేనా? చూద్దాం! ఇంకెన్నాళ్ళు? ఈ పాటికి వాళ్ళల్లోనూ పదవుల కోసం గ్రూపులూ, కుమ్ములాటలూ, మొదలై వుంటాయి. మహా అయితే ఇంకో పది రోజులు. నాస్తిక వెధవలు. వాళ్ళ దుర్మార్గాలు దేవుడు కనిపెడుతూనే వుంటాడు. 'పాపం' పండాలి దేనికైనా. తొందరపడితే లాభం లేదు. అసలు మనల్ని అంటారు గానీ, కమ్యూనిస్టులే వడ్డీ వ్యాపారాలు చేస్తారు; పొగాకు వ్యాపారాలు చేస్తారు; భూస్వాములతో చెట్టాపట్టా లేసుకుని తిరుగుతారు. నేటి కమ్యూనిస్టులే రేపటి బూర్జువాలు, తెలుసా? మన సాంప్రదాయాల కన్నా వీళ్ళ దగ్గిర ఏం ఏడిసింది? గుళ్ళూ గోపురాలూ కట్టినంతంత ఎత్తు స్తూపాలూ వాళ్ళూ, వాళ్ళ మొహం! వాళ్ళు ఇంకో వారం రోజుల కన్నా ఎక్కువ కాలం నిలబడతారేమో చూడండి" అంటూనే వున్నాడు.

రామయ్య చేసే ఆ తత్వశాస్త్ర బోధనలు వింటూ వున్నా, సోమయ్య పూట పూటా నిట్టూరుస్తున్నాడు – "ఆ ఆశ తోటే ఇక్కడికొచ్చి పడ్డాం. కానీ, తర్వాత జరుగుతున్న సంగతులు మీరు పట్టించుకోవడం లేదు. మీరు చెప్పే రకం దగాకోరు కమ్యూనిస్టులు కొంత మంది వెనకటి రోజుల్లో వుండొచ్చు గానీ, ఇప్పుడు వడ్డీ వ్యాపారాలేమిటీ, భూస్వాములేమిటీ? భూములు పంచేశారు. విదేశీ, స్వదేశీ అప్పులేవీ తీర్చం పొమ్మన్నారు. ఈ 'నాయకత్వం' సంగతి తెలీక మీరలా అనుకుంటున్నారు. ప్రతీ మార్పూ 'పని స్థలాల్లో' ఆడా మగా, పిల్లా పెద్దా అందరూ చర్చించి చర్చించి నిర్ణయాలు చేస్తున్నారట. నిన్నటి దాకా పిల్లలు రోజూ చెప్పే వారు కాదూ? నోట్లో అక్షరం ముక్క లేని వాళ్ళందరూ మీటింగుల్లో కూర్చుని 'ఇది అలా చేద్దాం, అది ఇలా చేద్దాం' అని మాట్లాడుతున్నారంటే, దీన్ని మనం అసలు అర్థం చేసుకోగలమా? వీళ్ళ అధికారం వచ్చాక ఒక్క రోజులో స్టాక్ ఎక్స్చేంజీలు మూసేశారు. దీన్ని కలలోనైనా ఊహించగలమా? షేర్ల అమ్మకాలు లేకపోయినా సమాజం నడుస్తుందంటే మనం నమ్మేవాళ్ళమా? రాత్రి కాపలాలన్నీ తీసేశారు. అయినా ఒక్క దొంగతనం అయినా లేదు. మనం అయితే దొంగతనాలు లేకుండా ఒక్క పూటైనా పరిపాలించగలిగామా? గృహ సేవకులందరూ వ్యవసాయం పనుల్లోకి వెళుతున్నారు. మన ఇళ్ళల్లో ఎవరి పనులు వాళ్ళు చచ్చినట్టు చేసుకుంటున్నారు. మన పిల్లలు, ఏ నాడన్నా 8 గంటల లోపల నిద్రలు లేచారా? మంచం మీద కాళ్ళు చెప్పుల్లో పెట్టడం తప్ప వాళ్ళెప్పుడన్నా నేల మీద నడిచారా? 60, 70 ఏళ్ళ వృద్ధ నౌకర్లు మన పిల్లల చుట్టూ తిరుగుతూ చాకిరీలు చేస్తోంటే, మన కెప్పుడైనా 'ఇది న్యాయమా' అనిపించిందా? ఇవ్వాళ వాళ్ళ ఆత్మ గౌరవం వాళ్ళు కాపాడుకున్నారు. ఎప్పుడూ నేల మీద కాలు మోపని మన పిల్లలు, ఇవ్వాళ చాలా సంతోషంగా పొలాల్లోకీ, ఫ్యాక్టరీల్లోకీ పోయి పనులు చేస్తున్నారు. అది తమ బాధ్యత అనుకుంటున్నారు. ఏ నాడూ మన మందలింపులకు లొంగని మన పిల్లలు, ఇవ్వాళ సిగరెట్లూ, షికార్లూ కట్టిపెట్టేశారు. పొగాకు పంట ఇక పండించ కూడదని వీళ్ళంతా కలిసి తీర్మానం చేశారట! బేరన్లన్నీ కూలగొట్టేశారట!"

ఆ మాటలు వినలేని రామయ్య తల ఝాడిస్తూ, దిక్కులు చూస్తోన్నా, దాన్ని పట్టించు కోకుండానే సోమయ్య చెప్పుకు పోతున్నాడు – "మన ఆడవాళ్ళ సంగతి చూడండి! పని వాళ్ళు లేకుండా ఏ నాడన్నా వాళ్ళకీ మనకీ గడిచిందా? ఏ నాడన్నా వాళ్ళు ఒంటి మీద నగలు గాక బట్టలు కట్టారా? సగం ఒంటిని రంగులకో నగలకో అప్పజెప్పేసి ఫేషన్‌షోలనీ, కుక్కలషోలనీ, ఇదనీ అదనీ, కారుల్లో బడి క్లబ్బుల వెంట హడావుడిగా తిరిగేవాళ్ళు,ఇవ్వాళ్ళేం చేస్తున్నారు?కార్మికయూనిఫారాలు వేసుకుని స్నోలూ, లిప్ స్టిక్‌లూ అవతల పారేసి, పనుల్లోకి పోతున్నారు. నిజంగా వాళ్ళ పాపాలన్నీ పొగొట్టుకుంటున్నారు.

ఇదంతా మనకి తెలిగ్గా అర్థమవుతుందా? తర తరాలుగా శ్రామిక వర్గాన్ని దోచామనేది సత్యం కాదా? ఆ సత్యాన్ని అర్థం చేసుకోవడానికే మనం ప్రయత్నించాలి. భూమి మీద భోగభాగ్యాలు చాలక స్వర్గంలో కూడా భాగ్యాలు సృష్టించుకున్నాం. భూమిని స్వర్గం చేసుకోలేని వాళ్ళకే కదా ఊహా స్వర్గాలు? కమ్యూనిస్టులు, భూమినే స్వర్గంగా మారుస్తున్నారు. వాళ్ళకి దేవుళ్ళతో ఏం పనీ? స్వర్గాలతో ఏం పనీ? వాళ్ళ ప్రపంచంలో దేవుడు కూడా తన శ్రమ తను చేసుకోవలిసిందే!

అసలు రహస్యాలు వాళ్ళు నిజంగానే గ్రహించుకున్నారు. వాళ్ళు స్థిరపడతారనడంలో సందేహం ఏమిటి? వాళ్ళు ఓడిపోతే మళ్ళీ

వుండేది మన పెట్టుబడిదారీ ప్రపంచమే కదా? మన బేరాలూ, మన ఆర్డర్లూ, మన పోటీలూ, మన యుద్ధాలూ, అంతా అవే కదా?

ఎప్పటి నించో ఇక్కడ పడి వున్నాం. ఇక్కడ మనకి తిండి లేదు, బట్ట లేదు, ఇల్లూ వాకిలీ లేవు. ఎందుకు లేవు? ఇక్కడ మన స్వంత శ్రమా లేదు, కార్మికుల శ్రమా లేదు. ఏ వస్తువు కావాలన్నా 'శ్రమ' వుండాలి కదా? 'శ్రమ'తో ఇంత అవసరమా - అని ఇప్పుడు ఆశ్చర్యంగా వుంది. 'శ్రమ' లేకపోతే, మనిషి మనిషిగా జీవించే మార్గమే వుండదని ఇప్పుడర్థమవుతోంది. కార్మికుల శ్రమ వుంది కాబట్టే ఇన్నాళ్ళూ జీవించాం. కానీ, ఇక మీదట ఏమిటి?

ఆలోచించండి! మనం కూడా ఏదో ఒక పని చెయ్యడం న్యాయం కాదూ? మన పోషణ మనల్నే చేసుకోమంటున్నారు. అంతకన్నా వాళ్ళేం అడుగుతున్నారు? మనం కూడా శ్రమ చేస్తే, అసలు వాళ్ళకీ, మనకీ ఈ కలహాలెందుకు? 'మేం ఏ పనీ చెయ్యం, అన్నీ మీరే చెయ్యండి' అనడానికి మనకి బుద్ధి వుండొద్దూ? ఆలోచించండి!" అంటూ దీర్ఘంగా మాట్లాడాడు సోమయ్య.

"ఏం మాట్లాడుతున్నారు మీరు?" అని ఒక్కసారి విరుచుకు పడ్డాడు రామయ్య. "నాకు 63 కంపెనీల్లో షేర్లు వున్నాయి. 18 కార్లు వున్నాయి. 2 స్వంత విమానాలు వున్నాయి. ఇంట్లో ఎప్పుడూ 16 మంది పని వాళ్ళు వుండే వాళ్ళు. 4 గురు మనుషులు ప్రత్యేకంగా కుక్కల పనే చేసే వారు. మీరు అంత భోగ భాగ్యాలు ఎరగరేమో. లేకపోతే ఇంత తేలిగ్గా ఇలాంటి మాటలు చెప్పలేరు" అని సోమయ్యని చాలా ఈసడించుకున్నాడు.

సోమయ్య కొంచెం నవ్వాడు - "నిజమేనేమో! అంత ఆస్థి వుంటే నేనూ మీ లాగే వుండే వాడినేమో! అది లేకపోవడం వల్లే ఈ మాత్రం ఆలోచిస్తున్నానేమో! మీ ఆస్థి అంతా మీ కష్టార్జితమే అని నమ్ముతున్నారా ఇప్పటికీ?"

"ఏం, కాక? కష్టార్జితం కాక రాత్రుళ్ళు వెళ్ళి దొంగతనాలు చేశామా వాళ్ళ ఇళ్ళల్లో?"

"పగలే దోచే మార్గం వుంటే రాత్రుళ్ళ దాకా ఎందుకు లెండి. ఇన్నాళ్ళూ నేనూ అనుకున్నాను, నా ఆస్తి నా కష్టార్జితమే అని! యజమానులుగా వుండడం మన హక్కు అని! అందంతా శ్రామికులు కళ్ళు తెరవనంత వరకే అయింది. మన ఆస్తి మనది కాదని మార్క్స్ తేల్చేశాడు. అది శ్రామికులకు అర్థమై పోయింది. దాన్ని మనం కూడా అర్థం చేసుకుంటేనే మనకీ బాధ తప్పుతుంది. ఊళ్ళోకి పోయి హాయిగా బతకొచ్చు. మనమేం తెలివి లేని వాళ్ళమా, శక్తి లేని వాళ్ళమా? ఏ పనీ చెయ్యలేమా? సత్య మార్గంలో నడవ లేమా? మన కోసం మనం పని చేసుకుందాం. నా మాట వినండి."

"సోమయ్య గారూ! మీరు చాలా భయపడి పోతున్నట్టున్నారు. వీళ్ళు ఎంతోకాలం వుండలేరండీ! మహా అయితే ఇంకో నాలుగు రోజులు."

"సరే, మీరు ఆ ఆశ తోటే వుండండి! నేను మాత్రం ఊళ్ళోకి పోవాలనే అనుకుంటున్నాను. 'శ్రమ'ని తప్పించుకోవాలని ఇలా అడివి జంతువులా తిరగడం కన్నా సాటి మనుషులతో కలిసి, కష్ట సుఖాలు పంచుకుంటూ జీవించడం ఎంతో గొప్ప సంగతి! ఇప్పటికే జీవితంలో చాలా తప్పులు చేశాం .... కార్మికుల్ని క్షమాపణ కోరకపోతే నేనిక వుండలేను .... వెళుతున్నాను" - అంటూ లేచాడు సోమయ్య పట్టుదలగా.

కోపంగా అరిచాడు రామయ్య, "అయితే, ఇక నించీ మీరు కూడా నాకు శత్రువే!"

"అవును, చాలా బాగా గ్రహించారు" అని సోమయ్య చిరునవ్వు నవ్వి బైల్దేరాడు.

★ ★ ★

ఊళ్ళో సాయంకాల ప్రదర్శన కోసం జనం చేరుతున్నారు. ఏ బృందమైనా పాటలూ, నాటకాలూ ఏది చేతనైతే అది ప్రదర్శించవచ్చు. ఏ ప్రదర్శన అయినా రోడ్ల పక్కనే. బజార్లలోనే. ఎక్కడంటే అక్కడే. చాలారోజుల నించీ ఆ ప్రదర్శనలు జరుగుతున్నాయి. 'బానిస సమాజం' నాటి కథలతో చిన్న చిన్న నాటకాలు వేశారు కొందరు. 'నాస్తికత్వం' మీద వేశారు కొందరు. ప్రదర్శన ముగిసిన తర్వాత, అందులో ఏమైనా తప్పులు వుంటే, అక్కడే విమర్శలూ ఖండనలూ జరిగిపోతాయి. సాధారణంగా అందరికీ పొగడ్తలే దొరుకుతూ వుంటాయి.

ఆ సాయంత్రం ఒక నాటకం ప్రారంభమైంది. 'పెట్టుబడి దారుడు పనిలోకి దిగడానికి మొరాయించే ఘట్టాన్ని' ఆ రోజు ఒక బృందం ప్రదర్శిస్తోంది.

దూర దూరంగా వున్న వాళ్ళందరూ ప్రదర్శన చుట్టూ చేరారు.

"నాకు ఎన్ని దేశాల్లో ఎంతెంత పెట్టుబడులున్నాయో తెలుసా?" అన్నాడు గర్జిస్తూ పెట్టుబడిదారుడు.

"తెలుసు. నీ పెట్టుబడికి ఇక్కడ జరిగిందే అన్ని దేశాల్లోనూ జరగబోతోంది. నీకు పట్టిన గతే అన్ని దేశాల పెట్టుబడిదారులకూ పట్టబోతోంది. శ్రామిక వర్గం, దేశాల ఎల్లలనే రద్దు చెయ్యబోతోంది. ఒక్కటే ప్రపంచం! సహజ నిర్మల ప్రపంచం! శ్రమా, సుఖమూ, జ్ఞానమూ! ఆ ఘట్టాలన్నీ నూతన చరిత్ర ప్రదర్శించబోతోంది."

"వొద్దు వొద్దు! అదంతా వొద్దు" అని అరిచాడు పెట్టుబడి దారుడు. "పెట్టుబడీ, పెట్టుబడిదారుడూ వుండొద్దా? పెట్టుబడిదారుడు చారిత్రక పాత్ర నిర్వహించాడని మార్క్స్ చెప్పలేదా?"

"అంత వరకే చెప్పి వూరుకున్నాడా మార్క్స్? పెట్టుబడిదారుడి పాత్ర ముగిసిపోయిన తర్వాత ఆ పాత్ర ఇక రంగం మీద వుండకూడదని కూడా మార్క్స్ చెప్పలేదా? చరిత్రలో నీ ఘట్టం అయిపోయింది. చరిత్ర ఇంకా ముందుకు సాగిపోతోంది. ఇప్పుడు నూతన చరిత్రలో శ్రామికులకు తప్ప, పాత వర్గాలకు స్థానం లేదు. నువ్వు ఇంకా చరిత్రలో వుండదల్చుకుంటే నువ్వు కూడా 'శ్రామికుడి'గా మారు! ఇదిగో, పార పట్టుకో!"

"నేనా! పారా! పట్టుకోనా! మీరు లేరూ పారలూ పలుగులూ పట్టుకోడానికి? అదంతా మీరు చేసే పని. 'పెట్టుబడి'ని మేనేజ్ చెయ్యడమే నా పని. అది ఎంత 'తల నెప్పి' పనో మీకేం తెలుసు? రాత్రింబవళ్ళూ తల నెప్పే దాంతో."

"అంత తల నెప్పి అయితే, దాన్నెందుకు వదిలించుకోవూ? అదే కావాలంటావెందుకూ? మాతో పాటే నువ్వూ తల నెప్పి లేకుండా వుండరాదూ? అప్పుడు ప్రపంచమే మారిపోతుంది."

"మీరు మార్చేస్తేనే మారిపోతుందా ప్రపంచం? ఇన్నాళ్ళూ జరిగిందంతా మరిచిపోయారా? కొత్త చరిత్రలూ, కొత్త పాత్రలూ అంటే, అవన్నీ కొత్త తల నెప్పులు! ఇప్పటి వరకూ నడిచిన చరిత్రలో ఘట్టాలు ఎంత బాగున్నాయి! మళ్ళీ మళ్ళీ అదే చరిత్ర నడవాలి. నేను 'పెట్టుబడి' పెడతానంటా, మీరు పనులు చేస్తారంటా. మీకు జీతాలూ, నాకు లాభాలూ! ఎవరికి రావలసింది వాళ్ళకీ! అదంతా మరిచిపోయి మీరిలా తిరుగుబాట్లూ అవీ చేస్తే నేనొప్పుకోను. కావాలంటే, 'జీతాలు' పెంచమనండి! పని స్తలంలో, 'మంచి నీళ్ళ ఏర్పాటు' కావాలనండి. ఆలోచిస్తాను. 3 నెలల లోగానే జవాబు మీ యూనియన్ నాయకులకు అందిస్తాను. కావాలంటే, బోనస్ అడగండి."

"చాలు! ఇక కట్టిపెట్టు! అధికారం ఇంకా నీ చేతుల్లోనే వుందనుకుంటున్నావు. మతి భ్రమించింది నీకు. మాతో పాటే పని లోకి దిగుతావా, లేకపోతే అడవుల్లోకి వెళ్ళిపోతావా?"

"పోలీస్! పోలీస్! తొందరగా రా! వీళ్ళని అరెస్టు చెయ్యి!"

కార్మిక దుస్తుల్లో వున్న పోలీసు ప్రత్యక్షమయ్యాడు – "ఇప్పుడు నీ 'పెట్టుబడి' తరుపున నిలబడే పోలీసులు లేరు. నేను శ్రామిక వర్గ పోలీసుని. నేను కూడా శ్రామికుణ్ణే. ఇప్పటి దాకా నేను కూడా పొలంలో పని చేశాను. నువ్వు కూడా పని లోకి దిగితే సరే. లేకపోతే నిన్నే అరెస్టు చేసి, నిర్బంధంగా పని చేయించవలసి వస్తుంది."

"ఇది నియంతృత్వం!"

"అవును, నియంతృత్వమే. నీకై నువ్వే కదిలితే ఏ నియంతృత్వమూ వుండదు. కదలక పోతే నియంతృత్వం తప్పదు. నీకు స్వేచ్ఛ కావాలో, నియంతృత్వం కావాలో నిర్ణయించే వాళ్ళం మేము కాదు. నువ్వే నిర్ణయించుకో!"

"అదంతా నాకనసరం. నేను పెట్టుబడి పెడతానంటా, మీరు పనులు చేస్తారంటా ...."

"అప్పుడు మేము నిన్ను తన్ని తోసేస్తాం అంటా .." అంటూ కార్మికులందరూ పెట్టుబడిదారుణ్ణి 'ఛో, ఛో' అని వెంటపడి తరుముతారు.

పెట్టుబడిదారుడు కిందపడి వెంటనే లేస్తాడు. కార్మికులు మళ్ళీ పడగొడతారు. విశ్వప్రయత్నం మీద మళ్ళీ లేస్తాడు.

'లాభం' పోయే ప్రమాదం వచ్చిపడితే, యజమానికి ఉరి శిక్ష పడ్డా పెట్టుబడి వెనక్కి జంకదు. 'పెట్టుబడికే రూపధారణ' అయిన పెట్టుబడిదారుడు, తన స్థానం కోసం రంగస్తలం మీద చాలా సేపు పెనుగు లాడాడు. చివరికి కార్మికులందరూ చుట్టుముట్టి పట్టుకున్నారు.

ప్రేక్షకులంతా చప్పట్లతో నవ్వులతో లేచి పెట్టుబడి దారుడి చుట్టూ చేరారు – "భలే చేశావోయ్ కామ్రేడ్! అచ్చం పెట్టుబడిదారుడి లాగే చేశావు. పెట్టుబడిదారుడి లక్షణాలున్నాయి నీ మనసులో" అని అతన్ని ఆట పట్టించారు.

ఆ నవ్వుల్లో ఎవ్వరూ ఆ పక్కనే నించున్న మనిషిని చూసుకోలేదు. అందరూ ప్రదర్శనలో లీనమై వున్నప్పుడే ఆ వ్యక్తి అక్కడికి వచ్చాడు మాసిన బట్టలతో, పెరిగిన గడ్డంతో, బక్కచిక్కిపోయి.

దూరంగా మౌనంగా నించున్న అతని మీద అందరి దృష్టీ అప్పుడు పడింది. అతన్ని కొంత మంది గుర్తించారు కూడా – సోమయ్య అని!

"ఎవరు మీరు?" – ఒక స్త్రీ అడిగింది.

"సాధారణ మానవుణ్ణి."

"మా సిద్ధాంతంలో సాధారణ మానవులు లేరు, వర్గ మానవులే గానీ. మీరు ఏ వర్గ మానవుడు?"

"క్షమించండి. నన్ను మీలో చేర్చుకోండి! నన్ను కూడా శ్రామిక వర్గ మానవుడిగా వుండనివ్వండి! నన్ను నా పాత వర్గం నించి విముక్తి చెయ్యండి!" – అతని కళ్ళు చెమర్చాయి.

అందరూ నిశ్శబ్దంగా విన్నారు.

కొంతసేపటికి ఇంకో స్త్రీ అంది – "మంచిది. అందరం ఇళ్ళకి వెళ్తున్నాం. మీరు కూడా మీ ఇంటికి వెళ్ళండి. రెండు రోజులు విశ్రాంతి తీసుకోండి!"

"నన్ను క్షమించామని చెప్పండి!"

".... అప్పుడే చెప్పలేము. మీరు కూడా ఏదో ఒక పనికి దిగాలి."

"సంతోషంగా చేస్తాను. అదే నాకు విముక్తి."

★ ★ ★

ఇంకా అడవిలో వున్న పెట్టుబడిదారీ రామయ్య బట్టలు చిరిగిపోయి, గడ్డాలు పెరిగిపోయి, చిక్కిశల్యమై, చెట్లూ – పుట్టలూ పట్టుకు తిరుగుతున్నాడు. ఎప్పుడన్నా అడవిలో ఎవరైనా కనపడితే, "ఊళ్ళో ఏం చేస్తున్నారూ?" అని అడుగుతూ వుంటాడు. ఆ పూట కూడా దూరంగా చెట్ల దగ్గిర ఆకులు తెంపుతుంటూ కనపడ్డ మనిషి దగ్గిరికి పరిగెత్తాడు – "ఊళ్ళో ఏమీ జరగడం లేదా?" అన్నాడు ఆతృతగా – ఏదో మంచి వార్త వినాలని!

"ఎందుకు జరగడం లేదూ? బోలెడు జరిగిపోతోంది. 'నైట్ షిఫ్టులు తీసెయ్యడం' గురించి వారం రోజుల నించీ చర్చిస్తున్నాం."

"నైట్ షిఫ్టులు తీసేస్తారా? మిషన్లు ఖాళీగా పడి వుండవూ?"

"పడి వుంటాయి. మనుషుల కోసం మిషన్లు గానీ, మిషన్ల కోసం మనుషులు కాదు రామయ్యా!"

"ఇదంతా ఎవరు బోధిస్తున్నారు మీకు?"

"మనుషులు రాత్రుళ్ళు నిద్రపోవాలని ఎవరో బోధించాలా? సరే, మార్క్సు బోధించాడు."

"నీకు కూడా మార్క్సు తెలుసా?"

"మార్క్సే కాదు, మార్క్సిజం కూడా తెలుసు. నాకే కాదు, పాలు తాగే పిల్లలకు కూడా తెలుసు. వాళ్ళతో మాట్లాడి చూడు, ఏం చెపుతారో!"

"ఏం చెపుతారు?"

"వాళ్ళనే అడుగు ఊళ్ళోకొచ్చి."

"అసలు మీ నాయకుడు ఎవరు?"

"నాయకుడంటే?"

"మార్క్సిజం బాగా తెలిసిన వాడు."

"అలాగైతే అందరం నాయకులమే. మార్క్సిజం అంటే ఏముంది? అందరూ శ్రమ చెయ్యాలి. ఎవరి శ్రమతో వాళ్ళు బతకాలి. శ్రమ చెయ్యకుండా బతికితే అది ఇతర్ల శ్రమని దోచడమే. అదే మార్క్సిజం. నువ్వు శ్రమని తప్పించుకోడానికే కదా ఇలా అడవి లోకి వచ్చావు? అది తెలుసు కోవడమే మార్క్సిజం."

"మీలో ఎవరు బాగా ఉపన్యాసాలిస్తారు?"

"అందరం ఇస్తాం, అవసరమైతే."

"ఎవరు చాలా మౌనంగా, గంభీరంగా వుంటారు?"

"అందరం వుంటాం, అవసరమైతే."

"లాభం లేదు నీతో."

"అవును, 'లాభం' వుండదు మాతో నీకు. పోతాను, కావలసిన ఆకులన్నీ దొరికాయి. అడవి రాజా! పోతున్నాను. అన్నట్టు నీ షేర్లన్నీ ఏమయ్యాయి? డివిడెండ్లు బాగా అందుతున్నాయా?" అని బుట్ట నెత్తిన పెట్టుకుని శ్రామికుడు వెళ్ళిపోయాడు.

63 కంపెనీల్లో షేర్లు వున్న అడవి రామయ్య, ఒక చెట్టు కింద కూలబడ్డాడు. చాలా సేపు దీర్ఘాలోచనలో మునిగాడు. కాస్సేపటికి లేచాడు - "అంతే, ఇక్కడ కూర్చోడం తెలివి తక్కువ. అక్కడే వుండి దెబ్బకొట్టాలి. వాళ్ళ తోటే వుండి వాళ్ళలో వాళ్ళకి తగువులు పెట్టాలి. వాళ్ళ అంతు చూస్తాను. సమయం రాకపోదు" - కొత్త శక్తితో అంగలేస్తూ ఊరు దారి పట్టాడు.

★ ★ ★

ఊళ్ళో సాయంకాల ప్రదర్శన ప్రారంభమైంది. 16, 17 సంవత్సరాల రాజన్న 'కమ్యూనిస్టు ప్రణాళిక' నించీ ఎత్తి రాసుకున్న కాయితాలు చేత్తో పట్టుకుని అక్కడక్కడా తన స్వంత మాటలు చేరుస్తూ, 'ఏక పాత్రాభినయం' చేస్తున్నాడు.

"సమాజాన్ని ఒక భూతం ఆవరించింది! కమ్యూనిజం అనే భూతం! బూర్జువా వర్గం ఏ ఆయుధాలతో నైతే ఫ్యూడలిజాన్ని నేలకూల్చిందో, ఆ ఆయుధాలు ఇప్పుడు దాని మీదకే లేచినాయి. బూర్జువా వర్గం సృష్టించింది - తనని నాశనం చేయగల ఆయుధాలను మాత్రమే కాదు; ఆ ఆయుధాలను ధరించే మనుషులను కూడా! ఆ మనుషులే కార్మికులు! ఆ మనుషులే మనం!

కార్మికులకు భద్రపరచుకోవడానికీ, పదిల పరుచుకోవడానికీ ఏమీ లేదు. వాళ్ళ జీవిత లక్ష్యం, స్వంత ఆస్తికి గతంలో వున్న సకల భద్రతలనూ, సకల రక్షణలనూ ధ్వంసం చేయడమే.

సమాజంలో అట్టడుగు పొర అయిన కార్మిక వర్గం కదలాలంటే, లేచి నిలబడాలంటే, తన మీద వున్న అధికార సమాజపు పై పొరలన్నింటినీ మొత్తంగా ఆకాశం లోకి ఎగర గొట్టక తప్పదు ...."

ప్రేక్షకుల్లో కలకలం బైల్దేరింది. అందరూ దూరం నించీ వచ్చే మనిషినే చూస్తున్నారు. "అడవి రాజు, అడవి రాజు" అని ఒకళ్ళకొకళ్ళు చెప్పుకున్నారు.

అడవి రాజు చీలికలూ, పీలికలూ అయిన బట్టలతో, జుట్టూ గడ్డాలూ పెరిగి పోయి చిక్కి శల్యమై వున్నాడు.

కానీ, ఆ మనిషి మీద ఎవ్వరికీ దయ కలగ లేదు.

దగ్గరికి వచ్చి నిలబడ్డాడు.

అందరూ మౌనం వహించారు.

ఎవ్వరూ తనని పలకరించరని అతనికి నిర్ధారణ అయి పోయింది.

"ఏదన్నా పని ఇవ్వండి" అన్నాడు, కొంతసేపటికి.

"ఆహా! పెట్టుబడిదారుడు మనల్ని పని అడుగుతున్నాడు!" అంది ఒక అమ్మాయి.

"పనా? పని చేస్తావా నువ్వు?" అంది ఇంకో అమ్మాయి.

అడవి రాజు మాట్లాడ లేదు.

"ఏం పని చెయ్యగలవు?"

"....................................."

"దున్నడం వచ్చా?"

"రాదు."

"తవ్వడం?"

"రాదు."

"చెక్కడం?"

"రాదు."

"వండడం?"

"రాదు."

"దంచడం?"

"రాదు."

"కుట్టటం?"

"రాదు."

ఒక కార్మికుడు అసహనంగా, "నీకు రాని వాటి లిస్టు ఎందుకు గానీ, వచ్చిన వేమిటో చెప్పు" అన్నాడు.

"మింగడం ఒకటే వచ్చు" అంది ఒక పెద్ద వయసు స్త్రీ.

అడవి రాజు ఏడుపు మొహం పెట్టి, "ఏ పనీ రాదు. నేనేం చెయ్యను?" అన్నాడు.

"మళ్ళీ అక్కడికే పోయి తపస్సు చేసుకో. ఏ పనీ చెయ్యకుండా దేవుడే పోషిస్తాడేమో చూడు" అని ఒకరూ,

"తపస్సు చేస్తే ఈశ్వరుడు వచ్చి ఏం కావాలీ - అంటాడు. 'అమృత కలశం' అడుగు. అందులో అన్నీ వస్తాయి, మీ కవులు చెప్పిన కథలే కదా అవన్నీ" అని ఇంకొకరూ,

"ఏ పనీ రాకుండా ఇంత కాలం ఎలా జీవించావు?" అని మరొకరూ!

"నా పెట్టుబడులు తెచ్చే లాభాలే నన్ను పోషించాయి" అన్నాడు అడవి రాజు బింకంగా.

"నీ పెట్టుబడులకు లాభాలు ఎలా వచ్చేవి?"

"ఎలా వచ్చేవి ఏమిటి? పెట్టుబడి మీద, 'లాభం' వేసుకుంటే రాదా?"

"తప్పు" అని అరిచాడు పన్నెండేళ్ళ పిల్లవాడొకడు. అడవి రాజు మీదకి వురికినట్టుగా ముందుకి దూకి, "లాభం నువ్వు వేసుకున్నా, అది 'విలువ'లో భాగమే. లాభాలూ వడ్డీలూ అన్నీ 'విలువ' లోవే. అదంతా శ్రామికుల శ్రమే. 'కాపిటల్' చదువుకో, తెలుస్తుంది" అన్నాడు కోపంగా.

అడవి రాజు కొయ్యబారి పోయాడు, ఆ పిల్లాణ్ణే చూస్తూ.

జనాలు అడవి రాజుని వదిలి ప్రదర్శన వేపు కదలబోయారు.

"చెప్పండి, నన్నేం పని చెయ్యమంటారు?"

"నీకేం పని వచ్చో చెప్పలేదు కదా?"

"ఏ పనీ రాదు. ఏ పనీ చెయ్యలేదు ఇన్నాళ్ళూ."

"మరి ఇప్పుడు ఎలా చేస్తావు?"

"నేర్చుకుంటాను."

"నీకు చాలా కార్లు వుండేవిగా? కారు నడపడం వచ్చా? అదీ డ్రైవర్లే చేశారా?"

"వచ్చు."

"సరే, ఏదన్నా బండి నడపవలసి వుంటుంది .... ప్రస్తుతానికైతే నీ ఆరోగ్యం బాగా లేనట్టుంది. రెండు వారాలు రెస్టు తీసుకున్న తర్వాత నీ సంగతి చర్చించుదాం. పోస్టుమేన్ పని చెయ్యవచ్చు. లేకపోతే వీధులు వూడ్చే పని కూడా చెయ్యవచ్చు. ఈ పనులన్నీ నీకొక్కడికే అనుకోకు, డ్యూటీల ప్రకారం అందరమూ చేస్తాం."

'అందరమూ చేస్తాం' అనే చివరి మాటలు రామయ్య చెవుల్లో దూరలేదు. 'రోడ్లు వూడ్చే పని' ఒక్కటే దూరింది. నిర్ఘాంత పోయాడు. '63 కంపెనీల్లో షేర్లూ, 2 విమానాలూ, 18 కార్లూ వున్న నాకు రోడ్లు వూడ్చే పనా?' అని మనసులో ఆక్రందిస్తూ గుండెలు బాదుకున్నాడు. ఆ ఆక్రందన అంతా రామయ్య మొహం మీద అచ్చువేసినట్టు కనపడుతోన్నా కార్మికులు దాన్ని పట్టించుకోలేదు.

అడవి రాజు తల వాల్చేసి ఒక చోట చతికిలపడ్డాడు.

జనాలంతా మళ్ళీ ప్రదర్శన వేపు తిరిగారు.

ఒక అమ్మాయి, ఒక కాయితం చదవబోతోంటే, ఒక్కసారిగా అంతా నిశ్శబ్దం అయిపోయింది. "కామ్రేడ్స్! రేపు సాయంత్రం, 12 మంది కామ్రేడ్లు, సోమయ్య గారు రాసిన 'పెట్టుబడిదారుడు లేని ప్రపంచం' అనే చిన్న నాటిక ప్రదర్శిస్తారు. దాని తర్వాత, ఇంటి పనుల్లోకి దిగడానికి మొరాయించే పురుష పుంగవుల మీద సావిత్రి రాసిన 'వంటింట్లో కామ్రేడ్లు' అనే పెద్ద నాటకం వుంటుంది. ఇప్పుడు మళ్ళీ 'ఏక పాత్రాభినయం'లో మిగిలిపోయిన భాగం చూడండి!" అని చదివి, ఆ అమ్మాయి వెనక్కి వెళ్ళి పోయింది.

ఏక పాత్రాభినయం మళ్ళీ ప్రారంభమైంది.

"కష్టపడి సంపాదించిన ఆస్తి అట! స్వయంగా సంపాదించిన ఆస్తి అట! మీరనేది ఆధునిక బూర్జువా స్వంత ఆస్తిని గురించేనా?

బూర్జువా సమజంలో పెట్టుబడికే వ్యక్తిత్వమూ, స్వాతంత్ర్యమూ వుంటాయిగానీ, ప్రాణం గల కార్మికులకు వ్యక్తిత్వమూ, స్వాతంత్ర్యమూ వుండవు.

ఈ స్థితినే మేము రద్దు చేయాలనేది. దీన్ని రద్దు చేయడమంటే, స్వేచ్ఛనే రద్దు చేయడమని బూర్జువాలు అంటారు. నిజమే మరి! నిస్సందేహంగా మాలక్ష్యం- బూర్జువా స్వేచ్ఛనీ, బూర్జువా వ్యక్తిత్వాన్నీ, రద్దు చేయడమే!

సొంత ఆస్తిని రద్దు చేయాలనడం మీకు ఎంతో భయోత్పాతం పుట్టిస్తున్నది. కానీ ఇప్పుడున్న మీ సమాజంలో నూటికి తొంభై మందికి సొంత ఆస్తి ఇప్పటికే రద్దయి పోయింది. నూటికి తొంభై మందికి లేదు గనకనే అది తక్కిన కొద్ది మందికి వుండగలుగుతున్నది. అనగా, సమాజంలో అత్యధిక సంఖ్యాకులకు ఏ విధమైన ఆస్తీ లేనప్పుడు మాత్రమే బతకగల ఆస్తి వ్యవస్థను మేము రద్దు చేయదలుచుకున్నం దుకు మీరు మమ్మల్ని నిందిస్తున్నా రన్నమాట!

ఒక్క మాటలో చెప్పాలంటే, మీ ఆస్తిని రద్దు చేయదలుచుకున్నా మని మమ్మల్ని మీరు నిందిస్తున్నారు. ఔను, సరిగ్గా అదే మేము చేయదలుచుకున్నది!

కార్మిక శ్రమని పెట్టుబడి గానూ, డబ్బు గానూ, కౌలు గానూ, మార్చడం ఎప్పుడు సాధ్యం కాదో; కార్మిక శ్రమని గుత్తగా కొనగల సామాజిక శక్తిగా మార్చడం ఎప్పుడు సాధ్యం కాదో; అనగా వ్యక్తిగత ఆస్తిని బూర్జువా ఆస్తిగా, పెట్టుబడిగా, మార్చడం ఎప్పుడు సాధ్యం కాదో - అప్పుడు, ఆ క్షణం నుంచే, వ్యక్తుల వ్యక్తిత్వం అదృశ్యమౌతుందని మీ వాదన.

అనగా, మీ అవగాహనలో 'వ్యక్తి' అంటే బూర్జువా వ్యక్తే నన్న మాట! .... బూర్జువా ఆస్తిపరుడు తప్ప మరెవ్వరూ కాదన్న మాట! అయితే, ఆ వ్యక్తిని తప్పక ఈడ్చి పారేయవలసిందే! ఆ వ్యక్తి వుండడానికే వీలులేకుండా చేయవలసిందే!

వర్గాలూ, వర్గ విభేదాలూ గల పాత బూర్జువా సమాజానికి బదులు, మన కొక 'నూతన సమాజం' లభిస్తుంది! ప్రతీ ఒక్క వ్యక్తీ స్వేచ్ఛగా అభివృద్ధి చెందినప్పుడే అందరూ స్వేచ్ఛగా అభివృద్ధి చెందగల సమాజం అది!

కమ్యూనిస్టులకు తమ అభిప్రాయాలూ, లక్ష్యాలూ దాచుకోవడ మంటే అసహ్యం! సమస్త వర్తమాన సాంఘిక పరిస్థితులనూ బలప్రయోగంతో కూలదోయడం ద్వారానే తమ లక్ష్యాలు సిద్ధించ గలవని వాళ్ళు బహిరంగం గానే ప్రకటిస్తారు. కమ్యూనిస్టు విప్లవ మంటే పాలక వర్గాలు గజగజ వణకనీ! కార్మికులు పోగొట్టుకునే దేమీ లేదు, తమ శృంఖలాలు తప్ప! వాళ్ళు పొందవలసింది ఎంతైనా వుంది! సకల దేశ కార్మికులారా, ఏకం కండి! ఏకం అవుదాం!"

ప్రేక్షకుల్లో ఒక ఉత్తేజపు వెల్లువ పొంగింది. అందరూ, రామయ్య తప్ప, సోమయ్య కూడా ఏక కంఠంగా అనేక సార్లు నినాదాలిచ్చారు.

"సకల దేశ కార్మికులారా, ఏకం కండి! ఏకం అవుదాం!
మనకు పోయేదేమీ లేదు, సంకెళ్ళు తప్ప!
.... పోయేదేమీ లేదు, సంకెళ్ళు తప్ప!!
.... సంకెళ్ళు తప్ప!!"

రామయ్య, నిర్ఘాంతపోతూ కొయ్యబారి పోవడం ఎవరూ పట్టించుకోలేదు.